

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-37>

ПЛАСТИКА ЛЮДИНОМІРНОСТІ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СВОБОДИ, ЦІЛІСНОСТІ ТА КРАСИ

Гончарова О. Є.

*кандидат технічних наук, доцент,
докторантка кафедри філософських і соціологічних студій
та соціокультурних практик
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського
м. Одеса, Україна*

Вступ. У контексті Міжнародного дня філософії, ініційованого ЮНЕСКО як щорічного простору діалогу про людину, істину і гідність, постає питання: яким є місце людини у світі, де розум і мислення дедалі частіше стають спільними для людини й алгоритму? Сучасна епоха, позначена розвитком штучного інтелекту, перетворює антропологію на науку про межу між природним і штучним, між живим досвідом і формалізованим кодом. Філософія покликана не лише осмислити цей перехід, а й віднайти у ньому новий гуманістичний сенс. Людина, яка створює інтелектуальні машини, сама стає об'єктом глибокої метаморфози – її свідомість, мова і чуттєвість проходять через випробування технічною медіацією. Саме в цьому зламі постає потреба в новій **метакласичній** [1, с. 20] парадигмі – у понятті *пластики людиномірності*, що вміщує як рух духу, так і етико-естетичну гнучкість мислення.

Актуальність дослідження зумовлена потребою філософського переосмислення місця людини в умовах стрімкої техногенної трансформації та розвитку штучного інтелекту. Цифрова доба радикально змінює антропологічну структуру буття: мислення, мова, творчість і спілкування набувають гібридного характеру, в якому людське поєднується з алгоритмічним. У цій ситуації зростає ризик втрати духовної цілісності, смислової орієнтації й етичних меж людського існування. *Філософія людиномірності* [2, с. 39] постає як

методологічна основа для збереження гуманістичного виміру сучасної культури – як спроба узгодити технологічне з духовним, раціональне з естетичним, інноваційне з вічним. Поняття *пластики людиномірності* [3, с. 396] конкретизує цей процес як мистецтво узгодження й гармонізації, що надає людині змогу залишатися співтворцем, а не продуктом цифрових систем. Отже, *дослідження феномену пластики людиномірності є актуальним у контексті формування нової антропології свободи, яка поєднує філософію, науку та культуру в єдине поле метакласичного осмислення людини у світі технологічного розуму.*

Мета дослідження – виявити онтологічний, гносеологічний та естетичний зміст феномена пластики людиномірності як прояву гармонійного саморозгортання людини в умовах штучного інтелекту; розкрити зв'язок між філософією людиномірності й її пластичною реалізацією як формою духовно-ціннісного співбуття людини і технології.

Об'єкт дослідження – це людина як цілісна система тілесного та духовно-розумового вимірів, що самоорганізується у взаємодії з технологічним середовищем у добу штучного інтелекту.

Предмет дослідження – філософсько-гносеологічна сутність пластики людиномірності як практики гармонізації духовного, етичного та технологічного вимірів буття через естетичну і когнітивну гнучкість мислення.

Гіпотеза дослідження – у межах новітнього *метакласичного* типу наукової раціональності [1, с. 20] можливо осмислити людину не як об'єкт технологічної еволюції, а як міру гармонії та джерело смислу, здатне формувати простір співбуття з інтелектуальними системами. Пластика людиномірності постає способом підтримання людяності у світі, де мислення набуває алгоритмічної природи, а краса стає критерієм духовної свободи.

Антропологічні виклики доби штучного інтелекту

Антропологічна ситуація ХХІ століття визначається гібридизацією людського досвіду, поєднанням біологічного, цифрового та культурного рівнів реальності. Феномен штучного інтелекту створює нові умови існування, у яких людська унікальність проходить випробування алгоритмізацією свідомості. Виникає потреба в новій онтології людини – такій, що враховує нелінійність, багатовимірність і метакогнітивну здатність до саморефлексії. Як показує філософська традиція від М. Шелера до Х. Плеснера, людина не є завершеною істотою, а постійно перебуває в процесі становлення [4]. У цьому сенсі розвиток штучного інтелекту можна розглядати як зовнішній каталізатор розкриття внутрішніх потенціалів людини.

Концепт пластики людиномірності як філософська модель цілісності – ядро філософії людиномірності

Поняття «пластика людиномірності» вводиться для опису внутрішньої здатності людини узгоджувати суперечливі виміри власного існування – раціональний, емоційний, тілесний, духовний і технологічний. *Пластика* – це не просто адаптація, а форма онтологічної гнучкості, що дозволяє людині зберігати себе у мінливому світі. Людина постає як динамічна система, що самоналаштовується, здатна до гармонізації потоків свідомості, мислення, культури та технологій. Така онтологічна пластичність є джерелом її свободи та передумовою цілісності.

Пластика людиномірності – це філософська категорія, яка описує здатність людини узгоджувати протилежні виміри буття: духовне й матеріальне, індивідуальне й колективне, природне й технологічне. У добу штучного інтелекту пластика стає не лише рисою індивідуального характеру, а онтологічною необхідністю. Людина повинна навчитися співіснувати з алгоритмом не як із конкурентом, а як із віддзеркаленням власної раціональності. Як зазначав Мартін Гайдеггер, техніка – це спосіб розкриття буття, але вона стає небезпечною тоді, коли людина втрачає здатність бачити в ній символ, а не заміник реальності [5]. Пластика мислення дозволяє переосмислити техніку як інструмент самопізнання: через взаємодію з нею людина вчиться пізнавати межі власної свідомості, етики й естетики. Ханна Арендт писала, що свобода починається з дії, яка творить новий початок [6]. У цьому сенсі кожна взаємодія людини з технологічним світом може бути актом філософської творчості, якщо вона відбувається у свідомості власної цінності.

Філософія людиномірності розглядає людину не як центр світу, а як його міру – як живу систему узгодження смислів, дій і станів. Це не антропоцентризм, а **антропо-синергія**, у якій духовне, природне й технологічне поєднуються у динамічній рівновазі. Людиномірність є способом присутності людини у світі, що визначає її здатність узгоджувати власне мислення з гармонією буття. У цьому полягає її відмінність від класичних моделей гуманізму, де людина мислилася мірою всього, тоді як у людиномірності вона стає *мірою співбуття*, співавтором реальності.

Постнекласична філософія (у працях Ірини Добронравової [7], Ірини Єршової-Бабенко [8] та ін.), філософія людиноцентризму Василя Кременя [9], метаантропологія Назіпа Хамітова [10] вже окреслили рух до нового антропологічного бачення: людина постає не спостерігачем, а **учасником самоорганізації складних систем**, де знання, етика і творчість утворюють єдиний енергетичний континуум.

Людиномірність природно розвиває ці ідеї, поєднуючи психосинергетичний підхід із філософською рефлексією над межами людського. Вона формує новий тип цілісності – такий, у якому духовна свобода, етична чутливість і технологічна свідомість взаємодіють не як опозиції, а як **поля спільного творення буття**. Саме людиномірність стає підґрунтям пластики як мистецтва узгодження, що дарує мисленню гнучкість, а духу – здатність розрізнати справжнє і симулятивне.

Якщо філософія людиномірності визначає смислове поле буття, то пластика людиномірності розкриває його динаміку – рух від усвідомлення до дії, від гармонії смислів до їхнього живого втілення. Філософія задає метафізичний горизонт – як бачити, розуміти й цінувати, – а пластика втілює це бачення у формі мислення, спілкування, творчості. Вона є практичною реалізацією людиномірності в щоденному акті самотворення. Якщо людиномірність – це міра, за якою людина пізнає світ, то пластика – це спосіб, яким вона втілює цю міру в реальності. Вони співвідносяться як онтологія і феноменологія, як першопринцип і його прояв: людиномірність дає форму смислу, а пластика – смисл форми. Разом вони формують цілісний антропологічний континуум – людину, здатну не лише пізнавати, а й творити гармонію в мінливому світі.

Естетичний вимір пластики людини є не менш важливим, ніж антропологічний. Краса у філософському сенсі – це не прикраса форми, а прояв внутрішнього порядку, що народжується зі смислу. Людина, яка прагне цілісності, інтуїтивно відчуває гармонію як міру свого буття. У цьому сенсі пластика людиномірності є своєрідною «естетикою свободи»: вона формує чутливість до міри, до співзвучності внутрішнього і зовнішнього. Як писав Ганс-Георг Гадамер, естетичне переживання має характер істини – воно відкриває людині спосіб бути у світі. “In the work of art a truth is experienced that we cannot attain in any other way” [11, p. 119]. В перекладі з англійської: «Естетичний досвід є досвідом істини: у творі мистецтва ми переживаємо істину, якої не здобути інакше». Тому збереження краси як метафізичної категорії стає способом збереження людяності. Краса – це не втеча від реальності, а форма її олюднення.

Тезаурусний вимір метакогнітивної людини

Онтологічна пластичність виявляється також у сфері мови й культури. Людська мова сьогодні вступає у взаємодію з машинними кодами, але саме завдяки тезаурусу – внутрішньому словнику значень – людина здатна залишатися суб’єктом. Як доведено у статті [1] авторами Володимиром Єзерським, Ольгою Гончаровою та Євгеном Гауфманом, ядро тезаурусу метакогнітивної людиномірності виконує функцію фільтра, який дозволяє відрізнати смислове від шуму.

У цифрову добу ця здатність стає головним етичним і пізнавальним критерієм. Пластичний тезаурус – це інтелектуальний орган людини, який забезпечує не лише мислення, а й самозбереження духу. Він дозволяє інтегрувати раціональне, емоційне й інтуїтивне у єдину систему самотворення.

Свобода і цілісність як наслідок онтологічної пластики

Свобода у цьому контексті постає як онтологічний рух – не заперечення зовнішніх обмежень, а здатність перетворювати вплив на досвід. Цілісність, своєю чергою, є наслідком гармонізації багатьох рівнів існування: тілесного, когнітивного, духовного й технологічного. Пластика людиномірності дозволяє людині діяти не всупереч штучному інтелекту, а через нього – виявляючи нові горизонти самопізнання. У цьому полягає справжня гуманістична місія філософії ХХІ століття: не лише осмислити межі людського, а й допомогти людині стати більш собою у світі, де алгоритм стає співрозмовником. Як зазначав Жан Бодрійяр, сучасність живе в симулякрах, але саме філософія здатна повернути їм вимір реальності, наділивши їх смыслом [12]. Пластика мислення, таким чином, є не лише засобом інтелектуальної оборони, а й формою духовного мистецтва – вмінням бути присутнім у світі, що змінюється.

Висновки. Узагальнюючи, можна сказати, що концепція пластики людиномірності відкриває нову перспективу філософської метакласики – *метакласику співтворення*. Людина постає не як користувач технологій, а як їхній співтворець, носій смислів і цінностей. Її місія – гармонізувати технічне й духовне, перетворюючи взаємодію з машиною на діалог із самим буттям. Філософія, зберігаючи вірність істині, має допомогти людині знову відчути красу буття, в якій поєднуються розум, любов і свобода. Саме у цьому полягає головний зміст сучасного філософського покликання – зберегти в людині джерело творення, навіть тоді, коли інтелект стає спільною мовою людини і машини.

Література

1. Єзерський В., Гончарова О., Гауфман Є. Ядро тезаурусу метакогнітивної людиномірності. *Studies in History and Philosophy of Science and Technology*. 2024. Вип. 33(2). С. 14–35.
2. Гончарова О. Філософія людиномірності як основа телеемпатії в умовах цифровізації. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2024. Вип. 53. С. 38–49.
3. Гончарова О. Культура та творчість у цифрову епоху: від диктатури форми до пластики людиномірності. *Інформатика. Культура*.

Техніка : зб. матеріалів XI Міжнар. українсько-німецькій конф. Одеса : ОНПУ, 2025. Том 2. С. 395–401.

4. Шелер М. Положення людини в космосі. Київ : Юніверс, 1994. 64 с.

5. Heidegger Martin. Die Frage nach der Technik. München : Die Kunste im technischen Zeitalter, 1954. 294 p.

6. Арендт Х. Vita activa, або про діяльне життя. Львів : Літопис, 2005. 387 с.

7. Добронравова І. Нелінійне мислення. *Філософська і соціологічна думка*. 1991. Вип. 6. С. 47–60.

8. Єршова-Бабенко І., Жижко Т. Психомірність людини та її поведінки : монографія. Київ : ЦП Компрінт, 2024. 220 с.

9. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2009. 119 с.

10. Хамітов Н. В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту : монографія. Вид. 5-те, виправ. і допов. Київ, 2023. 405 с.

11. Gadamer, H.-G. Truth and method / Trans. J. Weinsheimer & D. G. Marshall. 2nd rev. ed. London–New York : Continuum, 2004. Pp. xxi–xxii, 118–121.

12. Бодрійяр Ж. Символічний обмін і смерть. Київ, 2006. 318 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-38>

АНТРОПООДИНИЦЯ ТА ГЕНЕРАТИВНІ ШТУЧНОІНТЕЛЕКТНІ МОДЕЛІ: РОЗЛЮДНЕННЯ VS КОЕВОЛЮЦІЙНІСТЬ

Діденко Л. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Тренди цифровізування покликані допомагати людині у сучасному постійно змінюваному світі. Проте не усі новачії мають антропо-сприятливі наслідки.

Проблематизування. Сучасна антропоодиниця отримує унікальну можливість доступу до генеративних штучноінтелектних моделей